

УДК 82.09(049.3)
821.163.3:811.162.4'255.4(049.3)

Лидија ТАНУШЕВСКА
Филолошки факултет „Блаже Конески“
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“
lidkapol@yahoo.com

ПРЕВОДОТ КАКО ПРОДОЛЖЕНИЕ НА ЖИВОТОТ:
(Звонко Танески, *Книжевни крстопати. Сведоштва од меѓукултурниот дијалог*. Скопје: Полица, 2023)

Lidija TANUSHEVSKA
Blaže Koneski Faculty of Philology
Ss. Cyril and Methodius University in Skopje
lidkapol@yahoo.com

TRANSLATION AS AN EXTENSION OF LIFE:
(Zvonko Taneski, *Knizhevni krstopati. Svedoshtva od megjukulturniot dijalog*. Skopje: Polica, 2023)

Најновата книга на Звонко Танески, професор на Универзитетот „Коменски“ во Братислава, истакнат книжевен критичар, преведувач и поет, е за преводот на македонската литература на словачки јазик. Ако се повикаме на познатиот есеј на Валтер Бенјамин *Задачата на преведувачот*, преводот е втор живот на оригиналот, тој го моделира и проширува оригиналот, кој во себе содржи место за очекување на превод, бидејќи претставува недовршен, отворен проект, кој има потреба од дополнување.

Во ваквото сфаќање преведувачот станува давател на живот, му осигурува на делото и на јазикот понатамошна егзистенција, делото го ослободува од власта на авторот, а јазикот го обновува преку рефлексива во огледалото на некој друг јазик, благодарение на што се откриваат врските меѓу јазиците и се создаваат нови пространства на значењето. Дотолку повеќе што Звонко Танески во овој научен труд отишол и понатаму, пронаоѓајќи ги и посочувајќи ги сите можни врски, рецензии, реминисценции, посети на писателите, изјави и интервјуа, со што уште поцврсто го втемелил егзистирањето на македонската книжевност во словачката културна средина и им обезбедил понатамошен живот на делата на македонските писатели, отворајќи им уште една врата да бидат преведувани и проучувани и понатаму во неговата средина, но и надвор од неа, поттикнувајќи на вакви истражувања и во други средини.

При изборот на писателите, чија рецепција во Словачка ќе ја обработува, авторот се водел од неговиот тематски идејно-концепциски аспект на миграција и дислокација, со кој и претходно се има занимавано. Имено, како што и самиот автор на монографијата е „дводомен“, тој избира автори кои творат во две различни културни средини, без разлика на тоа како ќе бидат дефинирани нивните творештва, при што доаѓа до мешање на културите, кое во денешното време на глобализација само ја зголемува атрактивноста и актуелноста на книжевното дело. Тие се наоѓаат на крстопат и во однос на нивното творештво и во однос на животниот фатум. Оттаму и насловот на монографијата: Книжевни крстопати. Токму тие се „иницијатори и поттикнувачи на меѓународниот дијалог, градители на мостови од еден во друг дом, остстранувачи на бариерите во меѓусебната културна комуникација“ – вели Звонко Танески. Токму затоа и во првиот дел од книгата се осврнува на преведеното творештво на Горан Стефановски и Јордан Плевнеш, пред сè. Но, од друга страна, дислокацијата треба да се сфати и како функционирање на книжевниот тест во различна средина од таа во која е настанат, односно текстовите може да се читаат како применливи во секое време, во нови и поинакви контексти, па, затоа и во вториот дел од монографијата поместува исцрпна рефлексива за неколкумина македонски книжевни великани: Коле Чашуле, Славко Јаневски, Ацо Шопов, Богумил Ѓузел и Блаже Конески.

Во *Книжевни крстопати (Сведоштва од меѓукултурниот дијалог)* авторот нуди една прегледна, структурирана слика за рецепцијата на секој од овие автори одделно, вметнувајќи во неа не само своја книжевна критика на преведеното дело, туку и прегледна историја на словачките одгласи во врска со него. Притоа, оригинални и за првпат

на македонски јазик се фрагментите од книжевни интерпретации и согледби на некои од преведувачите и уредниците на изданијата во кои се појавиле овие македонски автори, речничките статии за некои од нив во словачките книжевни енциклопедии, критички осврти на самиот автор на монографијава. Звонко Танески комплетно ги исцрпил сите извори и го забележал секое интервју, споменување, гостински посети, необјавени преводи на театарски изведби на македонски драматурзи, сценски изведби и гостувања на македонски театри со посочените драми во Словачка, како и научни студии кои го вклучуваат, на пример, Блаже Конески, како втемелувач на македонскиот јазик. Освен тоа, тој поместува и исцрпна библиографија со комплетни податоци за секое преведено дело, но и за одгласите кон него. Со тоа го заокружува рецепцискиот преглед, засидувајќи го секој превод, без обзир на вредносните норми, во еден книжевен незаборав.

Но, Звонко Танески во ова дело прави едно интердисциплинарно истражување, кое не содржи само архивски материјал на преведените дела од македонски на словачки јазик и сувопарни записи за нивната рецепција во Словачка, туку го толкува и општествено-културниот контекст во кој се одвива преведувачката дејност, што ја сместува оваа монографија во една уникатна позиција во однос на книжевно-компаратистичките истражувања. Тој го започнува делото со именување на проблемот: минималната продукција на преводите од македонски јазик и ги интерпретира причините за тоа: малите издаваштва, непостоење на профил филолог по македонистика, некомерцијални и непрофитабилни проекти, релативно непознатиот македонски културен контекст, минималните рецензентски одгласи, непредвидливата фреквенција итн. Меѓу другото, авторот ја објаснува факторот на културните трансформи на двете општества и ја одредува годината 1989 како граница на преломот, кога настануваат промени и во издавачката сфера. Издвојувањето на постјугословенските книжевности, мистифицирањето на „пазарот“ до статус на божество, „товарот“ на преводот како културен производ се дел од причините за малиот тираж, но и за личниот ангажман и ентузијазам на поединците во борбата за одбрана на демократските вредности пресликани во книжевното творештво. Овој одличен преглед што ни го дава Звонко Танески во првите поглавја на книгата претставува солидна, цврста основа за разбирање на понатамошните процеси на одржувањето на македонската книжевност во словачкото општество.

Интересен е т.н. „феномен“ на Словаците од Војводина за кои авторот „им ги отвора очите“ на македонските читатели на ова дело.

Несомнено, нивната заслуга во промовирањето на македонската книжевност на словачкиот простор е огромна. Како дел од поранешната југословенска федерација тие биле „во тек“ со сè што се случува на книжевната сцена на целиот тој простор, вклучително и со македонската книжевност. Преку книжевните списанија кои излегуваат на словачки јазик во Војводина („Нов живот“, „Словачки погледи“, „Предвој“, „Нове слово“), во кои се појавуваат преводи на македонска поезија и проза, иако мошне често направени преку српско-хрватскиот јазик, тие го трасираат патот за дистрибуција на македонското творештво и подалеку, односно во Словачка. Дел од тие преведувачи, уредници и промотори на македонскиот јазик се Јан Кмеќ, Марина Мијавцова, Самуел Дубовски, Даниел Дудок, Михал Надубински, Михал Бабинка, Ана Сикорова и Михал Худа.

Секој преведувач знае, како што знае и Звонко Танески, дека преведувачите се најзаслужни за меѓукултурниот дијалог, па, затоа во неговото дело не изоставува ниеден од нив бидејќи без нив не би имало за што да се зборува во оваа студија, ниту, пак, што да се истражува. Затоа и нивните имиња повторно ќе бидат споменати и овде. Еден од најзаслужните во преведувачката дејност од македонски на словачки јазик неспорно е Јан Јанкович, еден од најголемите познавачи на книжевноста во поранешна Југославија, преведувач на драмите на Горан Стефановски, Јордан Плевнеш, академик, уредник и издавач. Франтишек Липка, универзитетски професор, поет, уредник, книжевен критичар, е заслужен и за преводите на Славко Јаневски и Коле Чашуле, меѓу другото. Емил Хорак, истакнат словачки лингвист и славист, ја превел драмата „Црнила“ од Коле Чашуле на словачки јазик и дел од поезијата на Ацо Шопов. Звонко Танески и Мартина Танески се автори на преводот на поетската збирка „Противник“ на Богомил Ѓузел. Ова е само дел од преведувачите, кои подробно се истакнуваат во монографијата.

На крајот, неминовно е да се истакне и личниот влог на авторот Звонко Танески во живиот процес на продолжувањето на животот на оригиналите на македонските великани во словачката средина. Тој се состои не само во неговата преведувачка дејност, туку и во личниот ангажман околу пронаоѓање на издавачи, приложување на критички осврти и научни трудови на тема македонска книжевност, инволвираност во проекти поврзани со македонската книжевност во двете средини во кои твори, градење културни мостови на книжевни контакти помеѓу македонската и другите словенски творештва. Впрочем, голем дел од монографијата содржи библиографија на сите негови заложби во тој поглед, но и одгласи на неговите дела. Може да се каже дека Звонко Танески посветено и

успешно „крстосува“ во двата правци на одвивањето на меѓукултурниот книжевен дијалог. Тоа се огледува во неговата монографија *Книжевни крстосања*.

Затоа, топло ја препорачувам оваа книга како „бродење“ по новите просторства на книжевната рецепција.